

CZU 025:027.7(478-2)

**SPIRITUL ROMÂNESC ÎN COLECȚIA DE CARTE RARĂ ȘI VECHIE
A BIBLIOTECII UNIVERSITARE BĂLȚENE**

*THE ROMANIAN SPIRIT IN THE RARE AND ANCIENT BOOK COLLECTION
OF THE BĂLȚI UNIVERSITY LIBRARY*

Lina MIHALUȚA¹ [ORCID: 0000-0001-5833-3690]

Elena CRISTIAN² [ORCID: 0000-0002-6365-7013]

Să spargem vitrinele în care nu se află o carte românească!
George Călinescu

Abstract: *This article addresses an important topic for understanding and preserving Romanian national and spiritual identity by highlighting key elements that serve as pillars of Romanian culture: books, language, history, customs, and traditions. The study aims to present these spiritual values as expressed through a complex mechanism of cultural and symbolic transmission.*

Keywords: *USARB Scientific Library, Rare Documents Collection, Romanian rare books, Romanian spirituality, classical Romanian writers*

Biblioteca Științifică a Universității de Stat „Alec Russo” din Bălți este posesoarea unei *Colecții de documente rare* ce cuprinde: Colecția de carte rară și veche – 5 748 u.m., Carte cu autograf și dedicații – 1 438 u. m., Colecția de carte religioasă „Ioan Nicorici” – 750 u. m.

Colecția de Documente rare s-a format de-a lungul anilor, având o proveniență diferită și reprezintă sufletul Universității, cartea ei de vizită, emblema de noblețe, ce cuprinde peste 8 000 u.m. în 14 limbi, publicații începând cu secolul al XVIII-lea până în prezent.

Colecția cuprinde: cărți remarcabile prin autori, valoare bibliofilă, cu tiraj limitat, ediții princeps și antume, cărți cu o prezentare poligrafică și artistică deosebită, măiestrie grafică, cărți cu autograf și dedicații, cu însemnări ale unor personalități importante, cu ex-libris, periodice vechi, partituri muzicale, curiozități tipografice, cărți miraculoase etc. Colecția are un caracter enciclopedic și include documente din toate domeniile cunoașterii.

Un loc distinct îl ocupă *Cartea rară românească* (circa 2600 u.m.), constituită dintr-o varietate de unicate tipărite în centrele tipografice din țară și de peste hotare, mărturii ale creației spirituale și materiale ale poporului român. Aceste cărți reprezintă liantul dintre secole și oameni, informații autentice din mai multe domenii ale științei și culturii române: lingvistică și literatură, filosofie, religie, istorie, artă, geografie. Utilizatorii bibliotecii se pot inspira, oricând, din această bogăție intelectuală pentru cercetare, cunoaștere și creare de noi cunoștințe.

¹ Directoarea Bibliotecii Științifice a USARB, mihaluta.lina@usarb.md

² Șefă serviciu, Biblioteca Științifică a USARB elena.crisrtian12@gmail.com

În prezenta lucrare ne-am propus să relevăm importanța valorilor spirituale: cartea, limba, obiceiurile, tradițiile, păstrate până în prezent, care mențin vie istoria unității spiritualității românești. [1]

Vom începe cu cele mai vechi cărți românești (secolul al XVIII-lea), cărți sacre cu sufletul timpurilor trecute.

Sfânta Dumnezeiasca Evanghelie care acum întâii sau Tipărit întru același chip în zilele prea înălțatului Domn Io Grigorie Ioan Voevod cu osîrdia și cu toată cheltuiala pria Sfințitului Mitropolit al Moldovei Kvri Gavril. – Iași, 1761. – 396 p.: il. - cuprinde 4 Evanghelii după: Ioan, Matei, Luca și Marcu, scrisă în limba română, cu grafie slavonă, într-un limbaj accesibil. Este prezentă pe sfânta masă a altarului în bisericile ortodoxe. Textul evangheliei este așezat în pagină în două coloane, începutul fiecărui capitol (precedat de imagini cu tematică religioasă) este marcat prin caractere de culoare roșie. Prima literă a cuvântului, cu care începe pericopa evanghelică este încadrată în ornamente cu înflorituri de o adevărată frumusețe. În prezentarea vechilor documente românești acestea ne cucersc și azi prin elanul nobil al liniilor și subtilul sens al culoriilor. În paginile lucrării sunt gravuri, imagini, simboluri, însemnări

manuscrite cu informații privind posesorii lucrării. Scaurtele din carton sunt îmbrăcate în material textil - catifea de culoare roșie.

O altă lucrare este *Octoihi și Slujbele Sfinților de Obște Acum a Patra oară cu adaajirea Vecerniilor a fiește căruia Glas, Duminechi seara, așezat și tipărit, după rînduiala Bisericii Răsăritului. – Blaj: Tunoșp. Семинарюлю, 1792. – Pag. necunoscută. Această scriere reprezintă suportul de bază pentru viața liturgică pe tot parcursul anului bisericesc și anume liturgiile de duminică seara. Volumul este incomplet, lipsesc pagini, nu s-a păstrat coperta, dar are foaia de titlu ornamentată color, se păstrează în cutie specială, având un grad de uzură fizică ridicată.*

Variat este conținutul colecției, numele autorilor români deveniți un „izvor activ” al spiritualității românești: Vasile Alecsandri, Tudor Arghezi, Gheorghe Asachi, G. Bacovia, Dimitrie Bolintineanu, Dimitrie Cantemir, Ion Luca Caragiale, Emil Cioran, Georghe Coșbuc, Ion Creangă, Alexandru Delavrancea, Mihai Dragomirescu, I. Eliade, Niculae Filimon, Gala Galaction, Octavian Goga, Alexandru Obodescu, Mihail Kogălniceanu, B.P. Hasdeu, Anton Pann, Camil Petrescu, Ion Pillat, Liviu Rebreanu, Alecu Russo, Mihai Sadoveanu, Ioan Slavici, Nicita Stănescu, Constantin Stere, G. Topîrceanu, Al. Vlahuța, Duiliu Zamfirescu, etc. sunt doar câțiva care, prin truda și sacrificiul lor, ne-au lăsat cărți despre istoria, cugetul, valoarea și frumusețea neamului românesc.

Prezentăm, selectiv, câteva opere ale marilor clasici români, care au abordat în scrierile lor problema necesității unirii spirituale a românilor.

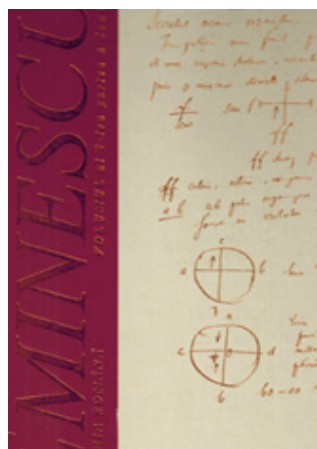
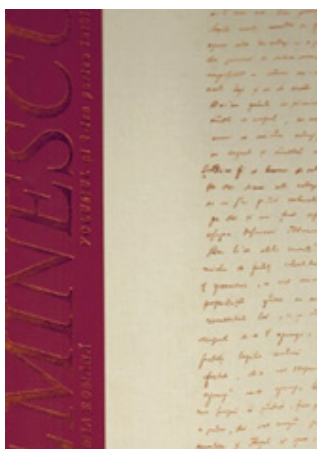
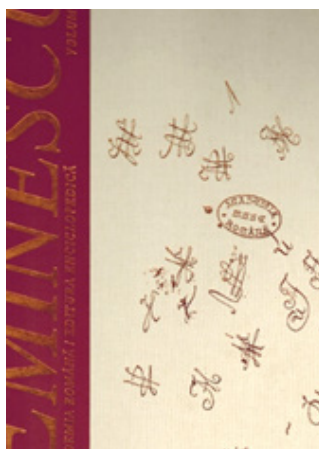
Volumele marelui Mihai Eminescu au fost, dintotdeauna, apreciate în întreaga lume, fiind polul cel mai înalt al nemuririi noastre în plan cultural-spiritual. Deținem volumele de opere complete, opere, manuscrite facsimile, poezii, nuvele, povești în-

cepând cu anul 1932.

Eminescu, Mihail. Poezii (1932), cu o introducere, biografie, notițe și glosar de Gheorghe Adamescu. Poeziile sunt prezentate conform apariției: poezii publicate în timpul vieții autorului: 1805-1869; 1870-1877; 1878, 1889; poezii postume.

Manuscrisele facsimile a lui Eminescu le putem numi motorul spiritului românesc. Cu regret, deținem doar 3 volume facsimiliate din anii 2004-2005, ediție coordonată de Eugen Simion; Biblioteca Academiei Române. Celelalte volume le putem accesa online. Manuscrisele lui Eminescu, păstrate de Titu Maiorescu într-o celebră ladă a poetului, au fost donate Academiei Române în anul 1902. Perpessicius a pus în ordine, după metode elaborate de el însuși haosul manuscriselor eminesciene, stabilind cu fidelitate textele, variantele, perioadele. Tehnologiile contemporane au permis reproducerea exactă a textelor. Mihai Eminescu scria „Limba română este unica limbă romanică ce a reușit, în ținutul cel mai îndepărtat al romanității și în condiții deosebit de vitrege, să-și păstreze o uimitoare unitate, să probeze o inegalabilă vitalitate și plasticitate”.

Percepția dragostei, duioșiei, ideea tăriei și statorniciei spirituale românești le găsim în cele mai faimoase versuri ale lui Eminescu: *Pe lângă plopul fără soț, Sara pe deal, Floare albastră, Luceafărul, Scrisoarea a III, Ce te legeni codrule, La steaua, Împărat și proletar, Și dacă ramuri dat în geam* etc.

Una dintre poeziile poetului, *Somnoroase păsărele* este o creație lirică ce redă starea de melancolie, frumusețea naturii. „*Somnoroase păsărele/ Pe la cuiburi se adună,/ Se ascund în rămurile/ Noapte bună!/ Doar izvoarele suspină,/ Pe când codrul negru tace/ Dorm și florile-n grădină/ Dormi în pace!*”

Eminescu este românul exemplar al spiritului național, aidoma unui duh sfânt în sfera omenescului, unic și inegalabil în întreaga gândire și simțire a romanității.

Opera lui Ion Creangă este epopeea poporului român. În colecție să păstrează o lucrare din opera marelui povestitor, o ediție critică cu note, variante și glosar de Gheorghe Kirileanu, București, editura „Fundatia pentru Literatură și artă, 1936 ce conține: *Povești, Soacra cu trei nurori, Capra cu trei ezi, Povestea lui Harap Alb, Amintiri din copilărie*, fragment de biografie, povestiri (*Popa Duhu, Moș Ion Roată și Unirea*), cu 27 ilustrații plasate în text.

Opere complete, cu introducere de Costantin Botez, prefață de Gh. Kirieanu și

Ilie Chendi (editura Cartea Românească, București, 1942) cuprinde o introducere, prefață, povești și povestiri cu amprente, desene, însemnări, poezii scrise de mână, autografe, ceea ce demonstrează că acest volum a fost intens utilizat de posesorul cărții.

Lucrarea autobiografă *Amintiri din copilărie*, ilustrată de Stoica Dimitrescu Ion, editura Cartea Românească, București 1946, la fel, cuprinde desene și planșete, având un tiraj de carte numerotat. În colecția Bibliotecii se găsește exemplarul cu nr. 62.

Amintiri din copilărie este cea mai importantă creație a lui Ion Creangă, primul roman rural românesc, care ne oferă o imagine a universului sătesc românesc de la mijlocul sec. al XIX-lea. Ideea lucrării este romantică, fiindcă dragostea față de satul natal, de casa părintească, de frați și surori, de părinți și rude, de cei cu care împarte bucuriile și necazurile, este, în esență, dragostea față de țară. Textul este remarcabil prin utilizarea unui vocabular caracteristic prin bogăția și particularitățile dialectice din zona Moldovei. Umorul lui Ion Creangă este însuși umorul vieții, al acestui fenomen organic, în care durerea și bucuria, răul și binele, prostia și inteligența, umbra și lumina se îmbrățișează, reciproc, ca s-o exprime în toata realitatea.

Cântarea României de Alecu Russo, editată de Asociația Bibliofilă Română în 1943 este o ediție bibliofilă numerotată cu text autentic, apărut în anii 1850-1855. A fost publicată pentru prima dată în revista *România Literară*, cu un tiraj mic de 200 ex., iar exemplarul nr. 108 se află la Bălți. Poemul este străbătut de o imensă dragoste față de țară printr-o suită de tablouri, despre frumusețea și bogățiile țării românești și o puternică mânie față de asupritorii ei: „Deșteaptă-te, pământ român! Birue-ți durerea, e vremea să ieși din amorțire! Ziua dreptății se apropie toate popoarele s-au mișcat căci furtuna mântuirii au început!”

Vasile Alecsandri este un scriitor român complet, creator al teatrului românesc și a literaturii dramatice. Opera sa este prezentată în trei compartimente ale domeniului literatură: poezie, teatru și proză. Poezia *Hora Unirii*, publicată în 1857, a prins în ritmurile ei mâinile și sufletul unui popor întreg. „Hai să dam mână cu mână / Cei cu inimă română / Să-nvârtim hora frăției / pe pământul României”.

Suflul patriotic al neamului îl găsim în multe poezii populare, doine, balade, lăcrămioare, colinde, legende, pasteluri, cântece: *Mănăstirea Agreșului, Turturica, Codrul, Bade Trandafir, Descântec de jele, Florile dalbe, Doina, Cântec ostășesc* etc. „Doina zic, doina suspin, / Tot cu doina mă mai țin. / Doina cânt, doina șoptesc, / Tot cu doina viețuesc”. (V. Alecsandri, Doina.).

Vasile Alecsandri a contribuit la înființarea teatrului românesc, a creat în piese reliefând realitățile specific românești, năzuințele, concepțiile și geniul poporului însuși în ce avea el mai autentic: *Despot-Vodă, Sânziana și Pepelea, Chirița în Iași sau Două fete ș-o neneacă, Chirița în provincie, Cucoana Chirița în balon, Haimana, Gură-cască, Om politic* etc.

„Eu sunt de când în astă lume / Românul încă n-avea nume;/ De când Carpații cei măreți / Erau ca niște bureți;/ De când lupii la noi / Erau păstori de oi / Și urșii cu cimpoi / Mânau cirezi de boi” (V. Alecsandri, *Sânziana și Pepelea*).

Expresivitatea spiritualității în baladele neamului românesc

Printre realizările de seamă ale editurii Albatros este și balada populară a neamului românesc *Meșterului Manole*, versiunea lui Vasile Alecsandri, apărută în 1976 în limbile: română, engleză, franceză, germană, rusă și spaniolă. Lucrarea este îngrijită

de Zoe Dumitrescu-Buşulenga, prezentare artistică: Emil Chendea. O Ediție bibliofilă, de lux, imprimată pe hârtie foarte bună, textul tipărit cu litere mari încadrat în chenare cu ornamente florale și geometrice. Volumul este însoțit de un caiet cu informații în șase limbi despre Meșterul Manole, personaj, simbol de legendă al poporului român, erou excepțional, înzestrat cu trăsături ieșite din comun, ca orice erou de baladă.

Balada *Miorița*, versiunea lui Vasile Alecsandri, are peste o mie de variante, o creație populară specific românească, ce manifestă spiritualitatea cea mai profundă a românilor. „*Prin toata structura ei aceasta balada unică, Miorița, este așa de artistică, plină de simțire, așa de înaltă pentru natura eternă, încât eu o socotesc drept cea mai nobilă manifestare poetică a neamului nostru*” (Mihail Sadoveanu). Ciobanul român este un simbol al dorinței de viață, dar este echilibrat și luminos în fața morții. „*Pe-un picior de plai / Pe-o gură de raiu / Iată vin în cale / Se cobor la vale / Trei turme de mei / Cu trei ciobănei*”. Ediție de lux în 6 limbi, foi cartonate cu ornamente, litere grafate, și disc venil. *Miorița* de V. Alecsandri, 30x45 mm (1994) și *Poezii* de L. Blaga (1995).

Bogdan Petriceicu Hasdeu - enciclopedia spiritului românesc, ilustrul istoric, lingvist și literat. În lucrările sale vorbește despre istoria limbii române, principiile de lingvistică, originea neamului, și confirmă că: „*Moldova, Transilvania, Muntenia nu există pe fața pământului; există o singură Românie; există un singur corp și un singur suflet, în care toți nervii și toate suspinele vibrează unul către altul*”. B. P. Hasdeu rămâne un mare om de cultură, un neobosit cercetător și un pionier al mai multor domenii ale filologiei și istoriei României, o pietate a neamului românesc.

Hasdeu, Bogdan Petriceicu. Din etymologicum magnum romaniae : Bucăți alese și adapt. pentru cl. secundare superioare / fundat de M. S. Regele Carol I. – Ed. a 5-a. – București : Ed. Librăriei E. Graeve, 1894. – 351 p.

Hasdeu, Bogdan Petriceicu. Din istoria limbei române / Bogdan Petriceicu Hasdeu. – București : Tip. Acad. Române, 1883. – 96 p.

Hasdeu, Bogdan Petriceicu. Limba română vorbită între 1550-1600 : T.3 : Istoria limbei române. P.1: Principie de linguistica / Bogdan Petriceicu Hasdeu. – București : Noua typogr. naț., 1881. – 160 p.

Lucian Blaga, filozof, eseist, dramaturg și mare poet român, spunea despre *spiritul românesc*: „*Acest orgoliu al latinității noastre e moștenirea unor vremuri când a trebuit să suferim răsul batjocoritor al vechinilor, care cu orice preț ne voiau subjugați. Azi e lipsit de bun simț*”, revista *Gândirea*, 1921. Deținem în colecție volume de versuri: *Antologie de poezie populară*, *Lauda somnului*, *Poemile lumii*, *Poezii*, *La curțile dorului*, *În marea trecere* etc., piese de teatru: *Tulburarea apelor*, *Meșterul Manole*, *Avram Iancu* etc., proză: *Hronicul și cântecul vârstelor*, *Ceasornicul de nisip* etc.

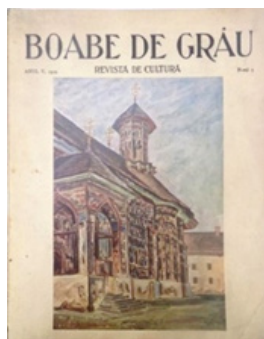
Grigore Vieru a aprins cuvintele neamului românesc, a devenit un simbol al credinței în metafora existențială a unui popor român ce nu poate fi dezbinat. A iubit poporul român până la lacrimi și și-a consacrat întreaga sa viață copiilor, îndrăgostiților, maturilor, lăsându-ne o operă monumentală, de o muzicalitate și o frumusețe rară. Poeziile sale stau la baza excelenței și origini bunei înțelegeri, compoziției armonio-

ase și creației autentice. Prin prisma melodioasei și deosebitei limbi române, Grigore Vieru a reușit să ilustreze cele mai distinse idealuri ale neamului. „În al limbelor tezaur / Pururea o să rămână / Limba doinelor de aur / Limba noastră cea română” (Gr. Vieru. *Limba noastră cea română*).

Limba Română este piatra de temelie a identității poporului român, o spune scriitorul român contemporan din Republica Moldova, Vladimir Beșleagă. Dotat cu o vastă cultură filozofică și literară, cunoscător a câtorva limbi străine, Vladimir Beșleagă este autorul mai multor cărți de proză și de jurnal. Romanele lui Vladimir Beșleagă, *Zbor frânt*, *Viața și moartea nefericitului Filimon sau Anevoioasa cale a cunoașterii de sine* sunt reprezentative pentru proza basarabeană din secolul trecut. Sunt opere care reflectă concepții asupra vieții și destinului istoric al neamului.

Colecția enunțată inserează și publicații seriale românești (sec. XIX-XX), în care se păstrează vie memoria neamului românesc, istoria și cultura românească: *Boabe de Grâu*, *Buciumul român*, *Cercetări literare*, *Dacoromania*, *Revista Fundațiilor Regale*, *Viața Românească*, *Convorbiri Literare*, *Luceafărul*, *Buletin linguistique*, *Candela* etc. Revistele împreună cu cărțile tipărite, reprezintă valori materiale și spirituale neprețuite ale patrimoniului național.

Una din cele mai vechi publicații este *Convorbiri literare*, revistă fondată de Societatea *Junimea*. Apare la 1 martie 1867, la Iași, primul număr facsimil în colecția de Carte rară și veche a Bibliotecii Științifice a USARB.

Biblioteca universitară a valorificat bogata colecție de documente rare și vechi prin bibliografierea lor. Începând cu anul 2000, au fost publicate 10 fascicule adnotate în Colecția *Vestigia Semper Adora*: 3 fascicule *Carte rară în limba română*, *Carte rară în limba franceză, engleză, rusă*, *Carte cu autograf și dedicații* 2 volume, ***Presa românească în colecțiile bibliotecii : ultimele decenii ale sec. XIX și primele decenii ale sec. XX.***, în curs de apariție este lucrarea, *Cărți cu ex-libris și supralibros*.

În 2003 au fost transferate 200 de notițe bibliografice cu informații despre cărțile rare în limba română pentru Programul „Memoria Moldovei”. Acest prim pas pe care îl face colecția de carte rară și veche într-o nouă epocă, cea a digitizării informației va fi urmat de o transpunere integrală. Intenționăm să digitizăm informația deținută în colecția de carte rară și veche pentru a păstra mai bine suportul, adică cartea – piesă de muzeu.

Valorificarea colecției de Carte rară, veche românească se desfășoară prin acțiuni culturale: expoziții tradiționale și online, prezentări/comunicări în cadrul conferințelor științifice, mese rotunde, simpozioane, întâlniri cu posesorii, personalități ale

științei și culturii etc. Dar mai importantă este lectura lor.

Donățiile, care au îmbogățit colecția patrimonială a bibliotecii, au venit de la asociații, oameni de știință și de cultură, profesori, scriitori, persoane fizice, colecționari, care au oferit cu generozitate documente excepționale. Cu multă grațitudine îi nominalizăm pe:

Asociația Pro Basarabia și Bucovina, filiala „Costache Negri” din Galați, secretar, membru de onoare al Senatului USARB. Inginer Radu Moțoc, România;

Ioan Vasile Nicorici, cadru didactic universitar, Bălți;

Dr. Teo-Teodor Marșalcovschi, conferențiar universitar, Bălți;

Iulius Popa, publicist, corespondent la săptămînalul *Literatura și Arta*;

Preot, Vasile Secrieru, fost colaborator al Bibliotecii Științifice a USARB.

Este imposibil, într-o succintă relatare, să cuprinzi toate titlurile din colecție, dar în continuare vom prezenta și alte volume pentru a oferi posibilitatea tuturor doritorilor de a cunoaște valorile istorice ale culturii universale. Este de datoria bibliotecarilor să păstreze și să transmită trecutul în ideea perpetuării inestimabilelor valori pentru viitorul de neatins ce se întrezărește la orizont și care se transformă mereu în prezent.

În concluzie, am dori să încheiem cu cuvintele lui Barbu Ștefănescu Delavrancea: „România este patria noastră și a tuturor românilor / E România celor de demult și-a celor de mai apoi / E patria celor dispăruți și a celor ce va să vie”.

Referințe bibliografice:

1. CRISTIAN, Elena. Prezervarea și promovarea valorilor bibliofile în Biblioteca Științifică a USARB. *Confluente bibliogice*. Online. 2018, nr 1-2, pp. 25-31. Disponibil: <http://www.libruniv.usarb.md/xXx/reviste/confbib/confbib.html> [accesat 2023-05-15].
2. *Din colecția de cărți rare* : Expoziție. Online. Disponibil: http://libruniv.usarb.md/index.php?option=com_allvideoshare&view=video&slg=din-ciolectia-de-car-ti-rare&lang=ro [accesat 2023-05-19].
3. *Moldavica. Biblioteca Națională Digitală a Moldovei* : [site]. Disponibil: <http://www.moldavica.bnrm.md/> [accesat 2023-05-15].
4. SCURTU, Elena. *Ponderea Colecției de carte rară în formarea viitorilor profesioniști*. Online. Disponibil: http://library.utm.md/Editat/BIBLIOTECA/Conferinte/2010/Ponderea-colectiei-de-carte-rara%20in-formarea-viitorilor-profesionisti_DS.pdf [accesat 2023-05-17].
5. *Valori bibliofile*. Online. Disponibil: http://www.libruniv.usarb.md/index.php?option=com_content&view=article&id=99:valori-bibliofile&-catid=23&Itemid=238&lang=ro [accesat 2023-05-18].